

Савіщенко Вікторія Миколаївна
кандидат педагогічних наук, доцент,
т.в.о. декана факультету № 4
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

ПРОФЕСІЙНА ПРАВОСВІДОМІСТЬ У РОБОТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Процес становлення української державності, що проходить в умовах політичних соціально-економічних та духовно-культурних змін, супроводжується масштабними перетвореннями у вітчизняній правоохоронній системі. Нова парадигма сучасного права знаходиться у сфері культурних цінностей та духовних орієнтирів соціального розвитку, з урахуванням ментальних особливостей та загально визнаних у світовому співтоваристві правових цінностей.

Сьогодні, коли здійснюється модернізація правової системи, осмислення меж та можливостей реалізації своїх правових поглядів в управлінні державою, правосвідомість набуває особливого значення при застосуванні права, обговоренні та прийнятті різних нормативно-правових актів тощо. Становлення демократичної, правової держави, безумовне дотримання та ефективне забезпечення визнаних міжнародною спільнотою стандартів прав людини, домінування права в усіх сферах суспільного життя потребує підвищення правосвідомості усіх соціальних верств суспільства й, насамперед, співробітників поліції.

З урахуванням зазначеного, проблематика правосвідомості у роботі поліції має суттєве теоретичне та прикладне значення.

Окремі проблемні аспекти правосвідомості, зокрема професійної, знайшли відображення у наукових працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців: С. Алексєєв, Є. Гіда, О. Данильян, О. Дзьобань, О. Деменко, Е. Джамалова, Д. Єрмоленко, М. Козюбра, Г. Ішкільдіна, А. Колодій, М. Костицький, Л. Луць, С. Максимов, В. Оксамитний, О. Петришин, О. Проць, П. Рабінович, В. Сапун, М. Цимбалюк, М. Штангрет та ін. Однак на сучасному етапі українського державотворення та правотворення важливе практичне значення має вивчення саме професійної правосвідомості співробітників новоутвореного органу державної влади – Національної поліції України.

Сьогодні, зважаючи на те, що лише система правоохоронних органів здатна протистояти злочинності, слід звернути особливу увагу на рівень правосвідомості її працівників [1, с. 140].

Правоохоронна діяльність – особливий вид діяльності держави, спрямований на виконання нею своїх найважливіших обов'язків щодо захисту прав і свобод громадян. Рішення цього завдання здійснюється спеціально уповно-

важеними органами, що діють у порядку, визначеному законом. Головним засобом підтримки державою правопорядку у суспільстві слугують юридичні заходи впливу, під якими розуміється пряме застосування сили або загроза її застосування. Заходи юридичного впливу застосовуються до осіб, які порушують чинне законодавство. Крім того, правоохоронні органи мають право з метою запобігання, припинення та розкриття правопорушень обмежувати права і свободи громадян. Таке обмеження також здійснюється у суворій відповідності до чинного законодавства і знімається при усуненні загрози об'єктам охорони.

Суб'єктами правоохоронної діяльності є правоохоронні органи, до яких у нашій державі, зокрема, належить Національна поліція України. Характерними ознаками для усіх правоохоронних органів є їх воєнізований характер і підпорядкованість у своїй діяльності загальним морально-правовим ідеалам, цінностям, нормам і вимогам, які формувалися поколіннями людей і дозволили створити цілісну правову систему. Звідси випливає, що правоохоронні органи та їх діяльність існують завдяки роботі певної форми колективної, суспільної свідомості – правосвідомості.

У загальному розумінні правосвідомість – це сукупність суб'єктивних елементів правового регулювання: ідей, теорій, емоцій, почуттів та правових настанов, за посередництвом яких відображається правова дійсність, формуються ставлення до права та юридичної практики, ціннісна орієнтація щодо правової поведінки, бачення перспектив і напрямів розвитку правової системи з погляду забезпечення гідного існування людини, справедливості у міжлюдських стосунках, ефективної організації життєдіяльності держави і суспільства [2, с. 289]. Правосвідомість відображає правову дійсність, що сформувався у конкретно-історичних умовах у тій чи іншій країні, але водночас впливає на функціонування і розвиток правової системи. Правосвідомість – це суб'єктивна реакція особи на правову дійсність.

Різновидом правосвідомості є професійна правосвідомість, що притаманна юристам-професіоналам та формується внаслідок одержання спеціальної професійної підготовки, а також під час роботи в юридичній сфері. Носії професійної правосвідомості, як правило, володіють не тільки спеціалізованими, конкретизованими знаннями чинного законодавства, а й вмінням, навичками його застосування.

Основними способами існування професійної правосвідомості є його інституційна і неінституційна форми. Перша з них передбачає наявність регулюючого і правоохоронного рівнів правосвідомості. Друга – виражається за допомогою почуттів та ідей, що лише згодом фіксуються у письмових джерелах та не мають юридичної сили. Загальним для цих форм є те, що вони представляють собою спосіб мислення професійних юристів, регульований за допомогою правових документів.

З одного боку, свідомість співробітників поліції як професійних юристів належить до інституційної форми правосвідомості. Це пов'язано з тим, що

професійне мислення і прийняття рішень поліцейських здійснюється у межах чинного законодавства, а тому має принципово функціональний, а не творчий характер, воно застосовує норми правосвідомості, що мають державне визнання. Професійна діяльність поліцейських належить до сфери правової дійсності. Головне завдання правоохоронної діяльності поліції полягає у здійсненні конкретних оперативних і слідчих заходів, спрямованих на захист особистості, суспільства і держави від протиправних посягань злочинних і антигромадських елементів. Рішення даних завдань вимагає від співробітників поліції особливого способу мислення, що поєднує як теоретичні знання, так і практичні навички, і націленого на підтримку законності в різних правових ситуаціях. Відповідно, поліція, як один з найважливіших правоохоронних органів, виконує низку соціокультурних функцій.

Таким чином, слід зазначити, що діяльність поліції, цілком залежить від правосвідомості та в силу своєї належності до чинної правової системи має низку специфічних рис. Найважливішою ознакою, що відрізняє суб'єктів правоохоронної діяльності, у тому числі поліції, від інших носіїв правосвідомості, є те, що вони мають безпосереднє відношення до силової охорони та захисту права. Втрата суспільної довіри до представників влади здатна з високою ймовірністю призвести до соціальної дезорганізації і демонстрацій протесту, як це вже відбувалося у 2013–2014 рр. під час Революції Гідності. Відповідно, на сучасному етапі держава у взаємодії з інститутами громадянського суспільства повинна виробити нові, ефективні шляхи підвищення правової культури та правосвідомості правоохоронних органів в Україні. Необхідним у цьому напрямі є застосування позитивного досвіду зарубіжних країн, в яких поліція функціонує на високому професійному рівні.

1. Трофименко В. А. Професійна правосвідомість та правова культура як предмет правового виховання у правоохоронній системі / В. А. Трофименко // Вісник Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2013. – № 2. – С. 139–149.

2. Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Х., 2014.